

Stručni rad

UDK 811.163.3'1"20"

Suada A. DŽOGOVIĆ (Peja/Peć)

Haxhi Zeka University

suada.dzogovic@unhz.eu

SAVREMENI PRISTUP LINGVISTIČKIM STUDIJAMA 21. STOLJEĆA

(Blagojka Zdravkovska-Adamova, *Супституцијата и елипсата како кохезивни врски во современиот македонски јазик*
[Supstitucija i elipsa kao kohezivne veze u savremenom
makedonskom jeziku], Skopje, 2022)

Knjiga *Супституцијата и елипсата како кохезивни врски во современиот македонски јазик* [Supstitucija i elipsa kao kohezivne veze u savremenom makedonskom jeziku] univerzitetske profesorice dr. Blagojke Zdravkovske-Adamove objavljena je 2022. godine. Recenzenti su prof. dr. Aneta Dučevska i prof. dr. Simon Sazdov, a knjigu je uredila dr. Alexandra P. Taneska.

Zdravkovska-Adamova završila je dodiplomski i poslijediplomski studij na Filološkom fakultetu „Blaže Koneski“ na Univerzitetu „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju. Na ovom je univerzitetu uspješno odbranila doktorsku disertaciju. Više od dvije decenije radi kao profesorica na Univerzitetu Jugoi-stočne Europe. Osim angažmana na predavanjima, radi i na izradi i ažuriranju nastavnih planova i programa za predmete iz područja makedonskog jezika. Autorica je brojnih znanstvenih radova prezentiranih na značajnim znanstvenim skupovima, objavljenih u renomiranim časopisima. Svojim udžbenicima značajno doprinosi usvajanju makedonskog jezika, u kojima je posebno uočljiv savremen pristup i savremena metodologija učenja jezika.

Znanstveno-istraživački rezultati njenog glavnog lingvističkog interesa prikazani su u njenoj knjizi *Супституцијата и елипсата како кохезивни врски во современиот македонски јазик* [Supstitucija i elipsa kao kohezivne veze u savremenom makedonskom jeziku], koja je predmet ovog izlaganja. Riječ je o opsežnom višegodišnjem istraživanju nove znanstvene discipline označene kao tekst-lingvistika, odnosno lingvistika 21. stoljeća. Suprasintak-tička proučavanja imaju posebno složenu prirodu, prije svega zbog multidis-ciplinarnog pristupa, uzimajući u obzir složenost teksta kao jezične jedinice.

U tom kontekstu važno je istaknuti da se u makedonskoj lingvističkoj znanosti niti jedno monografsko djelo ne bavi nadrečeninim strukturama, pa je ova knjiga pionirski korak kojim makedonska lingvistička istraživanja prate savremena svjetska lingvistička istraživanja.

Ozbiljan istraživački rad i znanstvena razrada problematike ogleđa se u svakoj pažljivo biranoj riječi knjige prikazane na 194 stranice. Koherentnost teksta uočljiva je od samog početka knjige kroz strukturnu organizaciju znanja. Imajući u vidu kompleksnost istraživanja, autorica iznimno ozbiljnim pristupom konkretnu temu obrađuje u šest odvojenih dijelova (uključujući uvod i zaključak) i time daje značajan doprinos ne samo makedonskoj lingvistici, već i savremenoj jezičnoj znanosti. Riječ je o originalnom djelu u kojem su precizno i argumentirano prikazane kohezivne veze supstitucije i elipse.

Knjiga počinje UVODOM u kojem je jasno naznačena svrha istraživanja, odnosno kohezivno prikazati gramatičke i leksičke elemente u tekstu koji čitatelju ili slušatelju omogućuju određivanje značenja teksta. Pritom, rad je usmjeren na koheziju u makedonskim tekstovima, a dvije kohezivne veze – *supstitucija* i *elipsa* – detaljno su razrađene.

U uvodnom dijelu prof. Zdravkovska-Adamova navodi osnovnu literaturu na kojoj se temelji njen rad i jasno prikazuje metodologiju istraživanja. U tom smjeru također možemo zaključiti da se analiza temelji na opsežnoj relevantnoj literaturi i iznimno bogatoj ekscerpiranoj građi iz različitih funkcionalnih stilova, kojom se dobivaju održiva i potkrijepljena znanja. Osim toga, autorica ukratko predstavlja glavna pitanja koja će biti obrađena u narednim poglavljima, ističući ključne pojmove za svako pojedino poglavlje.

Naslov prvog dijela knjige je TEKST I/ILI DISKURS, TEKSTURA, TEKSTUALNOST. U ovom dijelu autorica daje pregled prijelaza iz tradicionalne lingvistike, u kojoj se jezik shvaća kao sistem, na savremenu lingvistiku koju karakterizira fokus na tekst, odnosno diskurs. Pritom, kako navodi, „analiza i teorijsko-metodološka razrada jezičnih jedinica koje predstavljaju nadrečeničnu strukturu karakteristične su za znanstvene tendencije 20. stoljeća. Pomak interesa prema teoretskom pristupu vidljiv je u novoj lingvističkoj disciplini – *lingvistici teksta*, odnosno *tekst-lingvistici*. Posebno se zadržava na definiciji ključnih pojmova u ovom području. Počinje s različitim aspektima definiranja pojma *tekst* od strane različitih lingvista, nedvosmisleno ukazujući na to da je njegovo postavljanje u kratku i preciznu definiciju gotovo nemoguće. Uvođenjem pojma *konteksta* u analizu teksta dolazi se do teorije *diskursa*. Što se tiče distinkcije TEKST: DISKURS, prof. Zdravkovska-Adamova navodi da prihvaća, ali ističe da svrha rada nije iznošenje pojmovno-terminoloških distinkcija. Za definiranje pojma *tekstualnosti* (kao pojma u lingvistici koji se odnosi na karakteristike koje tekst čine različitim, odnosno na svojstva koje ga

određuju kao semantičko-pragmalingvističku cjelinu) i *kriterije tekstualnosti*, prof. Zdravkovska-Adamova uključuje kratke tekstove različitih funkcionalnih stilova. U daljem radu jasno predstavlja sedam kriterija tekstualnosti koje su postavili Beaugrande i Dressler. Ovaj odjeljak zaključuje konceptom *teksture* koji su uveli Halliday i Hasan, a koji predstavlja temelj tekstualnog jedinstva i semantičke ovisnosti.

Drugi dio, KOHEZIJA I KOHEZIVNE VEZE, započinje konceptom *kohezije* unutar lingvistike. Nakon izlaganja četiri različite definicije ovog kriterija, profesorica Zdravkovska-Adamova navodi da on „uključuje korištenje odgovarajućeg sistema gramatičkih ovisnosti kojima se uspostavljaju gramatički odnosi između jezičnih elemenata rečenice i teksta“. Pritom treba naglasiti da se kohezija javlja tamo gdje interpretacija jednog elementa u diskursu ovisi o drugom. Koncept kohezije sistematizira se razvrstavanjem u zasebne kategorije, odnosno referenciju, supstituciju, elipsu, konjunkciju i leksičku koheziju. Svaka kategorija kohezivnih veza uspostavlja se u tekstu različitim karakteristikama – ponavljanjem, izostavljanjem te prisutnošću određenih riječi i konstrukcija. Pojam *kohezivna veza* odnosi se na par kohezivnih elemenata, a autorica svaku kohezivnu vezu dodatno opisuje primjerima iz makedonskog jezika.

Najopsežniji je treći dio, ELIPSA, s obzirom na to da se bavi jednom od središnjih tema ove knjige i da je ovaj kohezivni odnos, prema analizi prof. Zdravkovske-Adamove, češći i tipičniji za makedonski jezik u odnosu na supstitucije. Nakon definiranja elipse kao „složene pojave koja u lingvistici označava izostavljanje jezičnih elemenata koje treba razumjeti iz konteksta, odnosno primatelj treba u skladu s tim popuniti dopuštenu gramatičku prazninu“, autorica se zasebno zadržava na tvorbi *kontekstualne elipse* (u lingvistici označene kao endofora) i *situacijske elipse* (u lingvistici označene kao egzofora), zatim dalje do *sintaktičke*, *semantičke* i *pragmatičke elipse*.

Detaljnije istraživanje ove kohezivne veze prof. Zdravkovska-Adamova izvodi na temelju sintaktičke jedinice u kojoj je elipsa ostvarena, razlikujući imensku, glagolsku i rečeničnu elipsu. Imenska elipsa označava elipsu unutar imenske grupe. Glagolska elipsa označava elipsu unutar glagolske grupe, a rečenična elipsa se definira kao izostavljanje dijela rečenice, ili pak cijele složene rečenice, bez obzira radi li se o parataksi ili hipotaksi. Svaka od ovih vrsta detaljno je objašnjena i potkrijepljena brojnim ekscerpiranim primjerima iz različitih funkcionalnih stilova. Uzimajući u obzir da je elipsa relacija unutar teksta, analizirani su primjeri u kojima je riječ o anaforičkom odnosu (odnosno se upućuje natrag na tekst), ali i o kataforičkom odnosu (izostavljajući, odnosno pretpostavljeni element u eliptičnoj strukturi nalazi se u nastavku teksta). Ova dva tipa su unutar tekstualne elipse (*endoforički odnosi*), za razli-

ku od primjera u kojima je izostavljeni element situacijski određen (*egzoforički odnos*).

Sljedeće središnje pitanje u ovoj knjizi obrađuje četvrti dio – SUPSTITUCIJA. Započinje poređenjem mehanizama ove kohezivne veze s drugima. Nadalje, načelo razvoja je isto kao i u prethodnom dijelu, odnosno definiran je ključni pojam koji označava zamjenu jednog jezičnog elementa drugim (specifičnim), pa je imenska, glagolska i rečenična supstitucija prikazana odgovarajućim primjerima.

Supstitut za imensku grupu u makedonskom jeziku je *ucmomo* – predstavlja leksički element koji zamjenjuje jezični element koji se pojavljuje u istom kontekstu. Glagolska grupa može se zamijeniti supstitutom *npavu/napavu* koji funkcionira kao središte glagolske grupe. Pri rečeničnoj supstituciji riječ je o pretpostavci cijele (dijela) rečenice, a supstitut je *ucmomo*. Na temelju analize primjera iz makedonskog jezika, autorica izdvaja tri zasebne vrste rečenične supstitucije, i to: supstituciju proširene rečenice, supstituciju cijele složene rečenice (nezavisno složene ili zavisno *složene*) i supstituciju dijela rečenice u složenoj rečenici (nezavisno složene ili zavisno složene). Ujedno, za sve pojedine vrste prof. Zdravkovska-Adamova navodi odgovarajuće primjere.

U zadnjem dijelu, ZAKLJUČAK, autorica sublimira rezultate svog istraživanja. Pritom ističemo da je izlaganje zaključaka posebno impresivno i iscrpno. Profesorica, naime, kroz pet prikaza predstavlja sve ključne pojmove i podjele vezane uz dvije kohezivne veze koje su predmet njenog istraživanja, ističući da „i supstitucija, a posebno elipsa, vode ka ekonomičnosti jezičnog izraza“. Sve to potkrijepljeno je relevantnim primjerima različitih funkcionalnih stilova. Nakon izlaganja uključuje tekst koji je sama konstruirala za detaljniji prikaz elipse i supstitucije u makedonskom jeziku.

S obzirom na to da je obilježje modernih lingvističkih studija tekst, a kohezija i kohezivne veze jedno od središnjih pitanja, ova knjiga prof. Zdravkovske-Adamove bavi se iznimno aktualnim problemima u okviru lingvističkih studija 21. stoljeća. Na primjerima različitih funkcionalnih stilova iz makedonskog jezika, iznimno precizno i opsežno prikazuje mehanizme kojima elipsa i supstitucija djeluju kao kohezivna sredstva. Posebno je značajno da se ovim radom ovaj slavenski jezik direktno uključuje u savremene tokove jezičnih kretanja, pa se otvaraju mogućnosti za komparativne analize vezane uz ovu problematiku.

Jasno je da ovakav sadržaj može napisati samo iskusan profesor, stoga ističemo da je autorica Zdravkovska-Adamova jedna od onih znanstvenica koje svojim znanjem i stručnošću nastoje ostvariti dublji trag u znanosti, a to je ovom knjigom i postigla. U tom smislu ova je knjiga doista vrhunac nje-

ne stručnosti i umijeća prenošenja znanja. Afirmirajući se kao univerzitetska profesorica i znanstvenica prof. Zdravkowska-Adamova iskazala je iznimnu stručnost i kvalitetu u pisanju knjiga, koju će znanstvenici, profesori i studenti koristiti u svom radu, obogaćujući dodatno svoje lingvističko znanje. Ujedno, budući da ova knjiga daje pregled novih pristupa proučavanju jezika kao dijela kulturno-obrazovnih promjena, mnogim će znanstvenicima biti poseban poticaj u njihovim budućim istraživačkim aktivnostima.